

Не забутими виявилися гасла фільму та їхня подальша репрезентація у культурній творчості. Союз «Петлюра–Піلسудський» і досі позбавлений однозначної оцінки. Головний отаман продовжує бути втіленням контroversійності в культурній пам'яті українців – героєм української революції та зрадником.

Джерела та література

1. «Більшовик», 27 жовтня 1923.
2. Гнатюк О. За кулісами фільму «П.К.П.». Боротьба з пам'яттю про Українську революцію на прикладі кінострічки 1926 р. *Революція, державність, нація: Україна на шляху самоствердження (1917–1921 рр.)*. Київ; Чернігів: Сівєрський центр післядипломної освіти, 2017. С. 352–371.
3. Збір законів і розпоряджень робітничо-селянського уряду України за 1921 р. *Рада Народних Комісарів УРСР, Народний Комісаріат Юстиції УРСР*. 2-е офіц. вид. Харків: Вид. Народ. Комісаріата Юстиції, 1921. 703 с.
2. Сетар В. П.К.П. *Кіно*. № 8. 1926. С. 15–17.
3. Тютюнник Ю. З поляками проти Вкраїни. Харків: Державне видавництво України. 1924. 192 с.
4. Файзулін Я. Документи з архівів КГБ розкривають закадрові таємниці фільму-агітки «П.К.П.» – «Піلسудський купив Петлюру». URL: <https://old.uinp.gov.ua/publication/dokumenty-z-arkhiviv-kgb-rozkrivayut-zakadrovii-taemnitsei-filmu-agitki-pkp-pilsudskii-kup> (дата звернення: 14.03.2020).
5. Файзулін Я. Невідомі спогади генерал-хорунжого армії УНР Юрія Тютюнника. *Український історичний збірник*. 2011. Вип. 14. С. 290–302.

Порошук Лілія

«ІСТОРИЯ ВКП(Б). КРАТКИЙ КУРС» – ВІЗИТІВКА ТОТАЛІТАРНОЇ ІСТОРІЇ

Анотація. У розвідці проаналізовано концепцію, викладену в «Історії ВКП(б). Краткий курс», яка на кілька десятиліть заклала основи радянського бачення минулого, в якому Україні місця не було. На догоду партійно-державній верхівці СРСР викривлювалися реальні події, драматичні, а багато в чому і злочинні.

Ключові слова: Історія ВКП(б), концепція історії, ідеологія, пропаганда.

Abstract. The article is analyzed the concept outlined in «The History of the CPSU(b). A Short Course», which laid the foundations for a Soviet vision of the past, in which Ukraine there was no place. For the delight of the party-state leadership of the USSR, real events were distorted, dramatic and, in many respects and criminal.

Keywords: History of the CPSU(b), the concept of history, ideology, propaganda.

На початку ХХ ст. відбулася остаточна інституалізація української національної історіографії. Але радянський режим, поставивши під жорсткий контроль рух історичної інформації, створив механізм маніпулювання станом історичної науки та суспільної історичної свідомості, і тому більшість істориків були змушені піти на співробітництво з радянською владою.

Знаковою подією сталінської епохи став вихід в 1938 р. підручника «История Всесоюзной Коммунистической партии (большевиков). Краткий курс». Книга відразу стала еталоном при висвітленні вітчизняної історії кінця XIX – першої третини XX ст. Із постанови ЦК ВКП(б) від 14 листопада 1938 р. можна чітко виокремити мету створення цієї праці – «необходимо было дать партии единое руководство по истории партии, руководство, представляющее официальное, проверенное ЦК ВКП(б) толкование основных вопросов истории ВКП(б) и марксизма-ленинизма, не допускающее никаких произвольных толкований» [5]. Постанова офіційно заклала «Краткий курс» в основу пропаганди марксизму-ленінізму і встановила обов'язкове вивчення «Короткого курсу» у вищих навчальних закладах.

У доступній формі у книзі викладалися найважливіші віхи і події історії Росії, починаючи з 1861 р., тобто зі скасування кріпосного права. Хоча реформа відкрила шлях для розвитку капіталізму, зростання промисловості і пролетаріату, проте зберігалися феодальні форми експлуатації і грабежу народу. Ця передісторія не випадково висвітлювалася в колективній праці, оскільки вона давала змогу пояснити тип і сутність протиріч між феодальними формами залежності, експлуатацію селян і зростання капіталізму, наростання антагонізму між власниками засобів виробництва та пролетаріатом, між різними групами населення і, головне, між необмеженою монархічною напівфеодальною владою і пограбованим, безправним, безграмотним народом [7].

Побутує думка, що появу цієї роботи можна оцінювати і як ідеологічну підготовку до війни. У популярній формі в ній пояснювалося, які цінності, створені за роки Радянської влади, покликані захищати народи СРСР.

Розгорнуту статтю про роль «Короткого курсу» в історичних дослідженнях опублікувала член-кореспондент А. Панкратова, якій належала ключова роль у пропагуванні сталінських постулатів в історичній науці. «Украинские историки, находясь под влиянием идей буржуазных националистов, совершили грубые просчеты в «Кратком курсе истории Украины»... Не были вскрыты закономерности исторического развития Украины; основные периоды ее истории различаются не по способам производства, а по внешнеполитическим ситуациям, какие складывались на Украине в тот или иной период...» [7].

Змальовуючи становище територій, що входили до Російської імперії, наголошувалося на обійнятті всіх державних посад російськими чиновниками, а всі справи в установах, судах велися російською мовою. Було заборонено видавати газети і книги національними мовами, у школах заборонялося навчання рідною мовою. Царський уряд прагнув задушити всякий прояв національної культури, проводив політику насильницького «обрусіння» неросійських національностей. Царизм виступав як кат і мучитель неросійських народів [1, 5–6]. Такий посил готував ґрунт для демонстрації історичної справедливості постанови партії більшовиків і в подальшому її приходу до влади.

У тексті акцентується увага на революційних подіях 1905–1907 рр. При цьому наголос зроблений на виступах робітників, селянському русі, повстанні на броненосці «Потемкин». Зауважимо, що у процесі викладу вказуються міста, губернії, але назва «Україна» не фігурує зовсім. Прикладом такого ігнорування може бути такий сюжет: «В авангарде революционного рабочего движения шел героический пролетариат Петербурга, за Петербургом шли Прибалтийский край, Москва и Московская губерния, затем Поволжье и юг России. В 1913 году движение охватывает Западный край, Польшу, Кавказ» [1, 144]. Характеризуючи процес виникнення партій після маніфесту 17 жовтня, згадуються лише загальноросійські партії, українські навіть не називаються.

Теза про послідовну позицію партії в національному питанні, боротьбу за повну рівноправність націй і за знищення всіх форм національного гніту і національного нерівноправності, які забезпечили їй симпатії і підтримку пригноблених національностей, дисонує із заявою про відкидання партією пролетаріату «культурно-національної автономії». Така позиція аргументується тим, що робітників, які живуть в єдиній місцевості і навіть працюють в одних і тих самих підприємствах, культурно-національна автономія штучно розмежовує за приналежністю до тієї чи іншої «національної культури», тобто підсилює зв'язок робітників з буржуазною культурою окремих націй, між тим як завдання соціал-демократії полягає в посиленні інтернаціональної культури всесвітнього пролетаріату [1, 186–187].

У «Кратком курсе» детально викладена владна версія приходу більшовиків до влади. Водночас про таке явище, як Українська революція, не йдеться взагалі. Переговори у Брест-Литовську трактуються як такі, що велися для запобігання захопити величезні шматки території колишньої царської імперії «німецькими імперіалістами», які прагнули Польшу, Україну і Прибалтійські країни перетворити в залежні від Німеччини держави [1, 211]. Німецький імперіалізм, вдершись у Радянську країну, задався метою повалити Радянську владу і перетворити нашу батьківщину в свою колонію. На погляд авторів, Україна у 1918 р. відокремлювалася від Радянської республіки і перетворювалася на васальну (залежну) німецьку державу [1, 212].

«Німецькі імперіалісти» відірвали від Радянської Росії та ввели на Україну на прохання «білогвардійської Української Ради» свої війська і стали «нелюдяно грабувати і пригнічувати український народ, забороняючи йому підтримувати будь-який зв'язок з Радянською Росією» [1, 222–223]. Але, як пишеться у тексті, внаслідок революційних подій у Німеччині радянська влада була відновлена, а Україна була звільнена від «гніту германського імперіалізму» [1, 226].

Отже, в «Кратком курсе» була сформатована концепція історії не лише ВКП(б), а і СРСР загалом. На його сторінках бачимо штампи на кшталт «радянського будівництва», «пролетарського інтернаціоналізму», «подолання опору куркулів у процесі колективізації сільського господарства», «незначні помилки в колгоспному будівництві» та інші, що були покладені в основу концепції вітчизняної історії на кілька десятиліть і

які на угоду партійно-державній верхівці СРСР викривлювали реальні події, драматичні, а багато в чому і злочинні. Показово, що в цій концепції місця Україні вже не було.

Джерела та література

1. История Всесоюзной коммунистической партии (большевиков). Краткий курс под ред. Комиссии ЦК ВКП(б). Москва, 1938. 352 с. URL: http://grachev62.narod.ru/vkpb_hist/content.htm
2. Історик і Влада. Колективна монографія. Київ: Інститут історії України НАН України, 2016. 543 с.
3. Кравченко В. Україна, Імперія, Росія. Вибрані статті з модерної історії та історіографії. Київ: «Критика», 2011. 548 с.
4. Нуреев Р. Краткий курс истории ВКП(б) в кривом зеркале партийной пропаганды. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/kratkiy-kurs-istorii-vkp-b-v-krivom-zerkale-partiynoy-propagandy>
5. Постановления ЦК ВКП(б) о постановке партийной пропаганды в связи с выпуском «Краткого курса истории ВКП(б)» 1938 г. URL: <https://runivers.ru/philosophy/chronograph/180756/>
6. Світло й тіні українського радянського історіописання: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, Україна, 22–23 травня 2013 р.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2015. 212 с.
7. Тихонов В. Юбилей «Краткого курса истории ВКП(б)» и советская историческая наука. 1948 г. Актуальные проблемы исторических исследований: взгляд молодых ученых: сб. материалов III Всероссийской молодежной научной конференции. Новосибирск: Институт истории СО РАН, 2013. URL: http://cliohvit.ru/view_post.php?id=117
8. Якимов К. «Краткий курс истории ВКП(б)» как фактор эволюции общественных настроений молодежи конца 1930-х годов. *Человек и культура*. 2016. URL: http://e-notabene.ru/ca/article_19647.html#1

Теміров Богдан

ВИКОРИСТАННЯ ІМЕНІ СТЕПАНА БАНДЕРИ У РОСІЙСЬКИХ ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Анотація. У розвідці показана роль використання імені Степана Бандери у різних аспектах подачі інформації російськими ЗМІ. Прослідковано негативні контексти, у яких використовується ім'я лідера ОУН. Також визначено претензії російських ЗМІ до української історичної пам'яті.

Ключові слова: фашизм, націоналізм, пам'ять, міф.

Abstract. The intelligence shows the role of using the name of Stepan Bandera in various aspects submission of information by the Russian media. Negative contexts in which the name of the OUN leader was traced. Russian media claims to Ukrainian historical memory was also identified.

Keywords: fascism, nationalism, memory, myth.

У занадто тривожний час, який зараз переживає українська держава, на перший план виходять не лише події, а й постаті. Історичний компонент відіграє велику роль у сучасних подіях в ОРДЛО та Криму. Російська Федерація використовує різні історичні сюжети для позначення